

בגדי הבד ביום הכיפורים

במהלך קריאת סדר עבודת יום הכיפורים (ויקרא ט"ז), אנו נתקלים במספר פערים בין מה שנראה כפשטי המקראות ובין קריאת חז"ל והמדרש ההלכתי.¹ ברצוני לדון באחד מן הפערים הללו, ומתוך כך להעלות הבנות יסוד הקשורות לתהליך חיטוי המשכן ולעבודת יום הכיפורים.

כך מתנסח הכתוב לגבי החלפת בגדי אהרן, לאחר עבודתו:

וּבָא אֶהָרֶן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַבֵּד אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם. וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמִּים בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַיַּעֲשֶׂה אֶת עֲלָתוֹ וְאֶת עֶלְת הָעֵם וּכְפָר בַּעֲדוֹ וּבְעֵד הָעֵם (פס' כג-כד).

את הבעיה הפרשנית היטיב לבטא רמב"ן בפירושו במקום:

ובאמת שהכתוב הזה אומר לנו דרשני, שלא יתכן בשום פנים שיצוה שיבא אהרן אל אהל מועד ללא דבר רק לפשוט שם בגדיו ולהיותו ערום בהיכל ה' ולהניחם שם לרקבון.

לשון אחר, לשם מה נכנס הכוהן הגדול לאוהל מועד? על פני הדברים נראה שהוא אינו נדרש לעשות שם דבר, מלבד לפשוט את בגדיו (הטבילה עצמה נעשית ב'מקום קדוש', ולא באוהל מועד עצמו, כלומר במקום כלשהו בקודש). בשל בעיה זו, הוציאו חז"ל פסוק זה מפשוטו, ודרשו שכניסת הכוהן לצורך הוצאת המחיתה באה, וכפי שממשיך רמב"ן ומסביר:

אבל על כרחנו 'זבא אהרן אל אהל מועד' לעבוד עבודה, לא הוצרך הכתוב להזכירה, והיא הוצאת הכף והמחיתה.

דומני, כי כדי להבין את משמעות כניסת הכוהן אל אוהל מועד ופשיטת בגדיו שם,² עלינו לברר שאלה מוקדמת, והיא עצם משמעות בגדי לבן אלו ('בגדי בד'). מדוע

* פסוקים מספר ויקרא יובאו להלן בציון הפרק והפסוק בלבד. כאשר מצוין רק מספר הפסוק, ללא הפרק, הכוונה לוויקרא ט"ז.

1. לאחרונה, עלו שוב פערים אלו במאמרו של ד' הנשקה 'לסדר העבודה ביום הכיפורים', **מגדים** לג, תשס"א, עמ' 13-41.

2. הנשקה במאמרו הנזכר טוען כי הכוהן אינו משנה מבגדי לבן לבגדי זהב בכניסתו אל אוהל מועד (כפירוש השני של ראב"ע לפסוק כד, ובניגוד לדעת חז"ל המקובלת). תפקיד טבילתו

משנה הכוהן מבגדיו הרגילים, והאם זהו שינוי המורה על מעלה יתרה או שמא על חיסרון?

דומה שרמב"ן סלל בפירושו דרך לרבים שבאו בעקבותיו, כשראה את לבישת בגדי הבד כמעלה יתרה שאותה רוכש הכוהן הגדול בעבודת יום הכיפורים:

וסודם: כמו 'האיש לבוש הבדים'³. ולכך הודיעו כי בגדי קודש הם. ובויקרא רבה: 'כשירות של מעלן כך שירות של מטן - מה שירות של מעלן איש אחד בתוכם לבוש בדים, כך שירות של מטן, כתנת בד קודש'⁴.

לפי רמב"ן בגדי הבד מבקשים לשוות לכוהן מראה של מלאך. וביום זה, שבו הכוהן מטהר את המשכן ונטהרת עמו עדת ישראל כולה, זוכה הכוהן הגדול למעלה מיוחדת זו, וכפי שהכתוב עצמו מדגיש: "בגדי קדש הם" (פס' ד)⁵.

אולם אם אמנם תוספת מעלה יש כאן, הרי שגם במקומות אחרים שבהם לובש הכוהן 'בגדי בד', יש למצוא טעם לתוספת מעלה זו. דומני כי העלאת המקומות הנוספים שבהם נזכרים 'בגדי בד', תוכיח את ההפך: לא תוספת מעלה יש כאן, אלא אדרבה - פחיתה במעמדו של הכוהן.

ישנם שני מקומות מפורשים שבהם נדרש כוהן ללבוש 'בגדי בד':

1. תרומת הדשן

וְלִבֵּשׁ הַכֹּהֵן מְדוּ בַד וּמְכַנְסֵי בַד וְלִבֵּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצְלַת הַמִּזְבֵּחַ

(ו', ג).

של הכוהן אליבא דהנשקה היא ביטוי ל"מעברו משלב טיהור הטומאה [= עבודת החטאת, י"ג] לשלב הריצוי והדורון [= הקרבת העולה, י"ג]" (שם, עמ' 33). הנשקה ממשיך ומדגיש כי גם עבודת העולה נעשית בבגדי לבן, מפני שגם העולה נתפסת כהמשך תהליך כפרת המשכן, חלק מתהליך כפרת מזבח החיצון. לשם הדגשת זיקה זו שבין עבודת הפנים לבין עבודת החוץ, פושט הכוהן את בגדי הלבן באוהל מועד, וחוזר ולובשם - לפני עבודת העולות - באוהל מועד: "משסיים הכוהן את עבודות החוץ שנעשו בהמשך ליציאתו מן הקודש, וצריך הוא לפשוט בגדיו לצורך טבילה, הרי אלה 'בגדי הבד אשר לבש בבאו אל הקדש', ולבישתם בהמשך לעבודת חוץ תיתכן רק מתוך זיקה והמשך לכניסה אל הקודש. הלכך עליו לחזור לאוהל מועד ולהניח שם בגדיו. בכך מוטעם היטב שהזיקה אל הקודש לא פסקה, והעבודה שבהמשך עדיין המשך לעבודת הפנים היא: משיטבול כדינו ישוב אל האוהל, יחזור וילבש שם את בגדיו, ומשם, מן האוהל - 'יציא ועשה את עלתו' " (שם, עמ' 36).

3. יחזקאל ט', ג; דניאל י', ה.

4. פירושו לט"ז, ד. ראה גם אצל רד"צ הופמן, **פירוש לספר ויקרא**, ירושלים תשי"ג, עמ' שג, המרחיב שיטה זו.

5. גם בין המפרשים החדשים היו שפירשו בכיוון זה. כך למשל הרטליי שכתב כי הלבן מייצג פשטות, טוהר וקדושה. ראה: J. Hartley, *Leviticus, WBC*, Dallas 1992, p. 236.

בגדי הבד ביום הכיפורים

הזיקה שבין: "ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו" (פס' ד), הנאמר בתרומת הדשן, לבין: "כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו", הנאמר בעבודת יום הכיפורים, ברורה לעין, ואין זאת אלא ששינוי הבגדים המסורתיים של הכהן לבגדי הבד משמש בשני המקומות באופן דומה. מדוע תרומת הדשן נעשית בבגדים שונים מבגדי הכהונה הרגילים?⁶ לשם בירור העניין ננתח תחילה את הפרשה הזו באופן כולל:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. צוֹ אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּנָיו לֵאמֹר
זֹאת תֹּרַת הָעֹלָה הוּא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר
וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תֹּקֵד בוּ.
וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מְדוּ בֵד וּמְכַנְסֵי בֵד יִלְבֹּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ
וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ
וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ.
וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלִבְשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים
וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן
אֶל מַחוּץ לַמִּחָנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר.
וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תֹּקֵד בוּ לֹא תִכָּבֵה
וּבָעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֲצִים בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר
וְעָרַף עָלֶיהָ הָעֹלָה
וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים.
אֵשׁ תָּמִיד תֹּקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכָּבֵה

(ו', א-ו).

כמה תמיהות בסיסיות עולות בעת קריאת פרשה קצרה זו, וכבר עסקתי בהן בהזדמנות אחרת.⁷ כעת ברצוני למקד את תשומת הלב בעצם שינוי הבגדים ובעבודה הנעשית בבגדי הבד.

דומני כי יש לראות בפסוק הראשון כותרת, אשר מתפרטת אחר כך לשני חלקים שונים. כלומר, יש לראות את מבנה הפסוקים כך:

זאת תורת העלה:

הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד	ואש המזבח תוקד בו.

6. חז"ל (תורת כוהנים צו פרק ב א, מהד' וייס עט ע"ד; יומא כג ע"ב) פירשו שאין מדובר כאן בשינוי בגדים, אלא שביקש הכתוב ללמדנו שבגדיו של הכהן צריכים להיות על פי מידתו. בדרך חז"ל הלכו גם רש"י ורמב"ן (וככל הנראה שתיקת רשב"ם וראב"ע מורה כי גם הם מסכימים עם פירוש זה), וכך גם חלק מפרשני הפשט החדשים, ראה למשל אצל רד"צ הופמן (לעיל, הערה 4), עמ' קנח. אולם דווקא בשל הזיקה הלשונית הברורה לעבודת יום הכיפורים, דומה כי יש לראות גם עבודה זו כנעשית בבגדי בד, כלומר במערכת בגדים שונה בהרפכה מבגדי הכהן הרגילים.

7. י' גרוסמן, 'תורת העולה - רציפות ותמורה במשכן', דף קשר 751, ישיבת הר עציון, אלון שבות, ניסן תש"ס, עמ' 2-6.

הבקר	
וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנָסֵי בַד וְלִבְשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ. וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלִבְשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר.	וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבַעַר עֲלֶיהָ הַכֹּהֵן עֲצִים בַּבֹּקֶר וְעָרַף עֲלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עֲלֶיהָ חֻלְבֵי הַשְּׁלָמִים. אֵשׁ תָּמִיד תּוֹקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה.

שתי הכותרות רומזות לדינים שיופיעו אחר כך, ואשר מהווים פירוט שלהן. הכותרת הראשונה עוסקת בעולה הקרבה כל הלילה, עד הבוקר. ומעתה הכתוב מתמקד בדברים שאותם צריך הכוהן לעשות בבוקר, עם סיום הקרבת העולה. ככל הנראה, הכתוב מתייחס כאן לעולת התמיד של בין הערביים, שאותה יש להקריב בסיום יום עבודת הקרבנות במשכן או במקדש. אולם ברור שלא רק לצורך הוראת זמן הקרבת העולה באה יחידה זו, שהרי עיקר עניינה במה שהכוהן צריך לעשות עם גמר הקרבתה של העולה, כלומר דיני פינוי המזבח.⁸

הכותרת השנייה עוסקת בחובת רציפות האש על גבי המזבח. אנו מבקשים להתמקד בדִין הראשון - פינוי המזבח מהדשן - אשר בו מופיע הציווי על שינוי הבגדים.

דִין פינוי המזבח נחלק בכתוב לשני חלקים ברורים. נעמיד את שני החלקים זה מול זה:

וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנָסֵי בַד וְלִבְשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ.	וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלִבְשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר.

שני חלקי צו זה פותחים בלבישת בגדים, כשפינוי המזבח השני מאופיין ב"בגדים אחרים", בניגוד לבגדי הבד המיוחדים שעל הכוהן ללבוש בעת הפינוי הראשון של המזבח.

לאחר דִין לבישת הבגדים ממשיך הכתוב ומצווה על פינוי הדשן: הביטוי המופיע בפינוי הראשון הוא "והרים את הדשן", ואילו בפינוי השני משתמש הכתוב בלשון "והוציא את הדשן".

לאחר דִין הפינוי מתאר הכתוב את המקום שבו יש לשים את הדשן שפונה, ושוב ישנו, כמובן, הבדל בין שני הפינויים: בראשון - "ושמו אצל המזבח" (כלומר

8. יתר על כן, לרש"י (פירושו לו', א) דיני הקרבה אלו לא באו ללמד רק על קרבן העולה, אלא על כל הקרבנות כולם. וראה את פירוש רמב"ן במקום, החולק על רש"י.

לצד המזבח),⁹ ובשני - "אל מחוץ למחנה", כלומר הדשן יוצא לגמרי מתחומי המשכן ומחנה ישראל.¹⁰

מהו היחס בין שני פינויים אלו? רש"י כותב: "והוציא את הדשן - הצבור בתפוח, כשהוא רבה ואין מקום למערכה מוציאו משם, ואין זו חובה בכל יום, אבל התרומה חובה בכל יום" (פירושו לו', ד). לפי רש"י הכתוב מאפיין שני פינויים שונים שאינם קשורים זה בזה בשום סוג של קשר או של זיקה. ישנה חובה להרים בכל יום מן הדשן שעל המזבח (הפינוי הראשון). פינוי זה אינו גורם לסילוק כל שאריות ההקרבה מיום אמש ולילו, אלא מדובר בתרומה סמלית. את שאריות ההקרבה שלא הורמו מכנסים במרכז המזבח (= תפוח), וכשמקום זה מתמלא, מוציאים אותו אל מחוץ למחנה. זהו הפינוי השני שבו עוסק הכתוב. וכאמור, תרומת הדשן (הפינוי הראשון) הנה חובה, ואילו הוצאת הדשן (הפינוי השני) הנה רשות, ויש לעשותה על פי מידת כמות הדשן שהצטברה על גבי המזבח.

דומני כי פירוש זה נוטה מפשוטם של מקראות. ברצוני ללכת בדרכו של ר"י אברבנאל, אשר מפרש את היחס שבין שני הפינויים כיחס כרונולוגי. הכתוב מתאר בשני שלבים את דרכו של הדשן מהמזבח אל מחוץ למחנה. בשלב ראשון הכוהן מרים ומפנה את הדשן מהמזבח עצמו. זו עבודה שבה נפגש הכוהן עם המזבח ושבה הוא צריך ללבוש את בגדי הבד.¹¹ שלב זה מסתיים "אצל המזבח". כעת עובר הכתוב לשלב השני - פינוי הדשן שהורם כבר ושנמצא בצד המזבח, אל מחוץ למחנה. כעת הכוהן אינו בא במגע עם המזבח ועל כן הוא יכול ללבוש בגדים אחרים, וכפי שמפרש רמב"ן במקום, הכוונה היא אפילו לבגדי חול שאינם בגדי כהונה כלל.¹² הכוהן מוציא ומפנה את הדשן אל מחוץ למחנה, ובזה מסתיים השלב השני והאחרון בדרכו של דשן המזבח.

בין אם נלך בדרכו הסלולה של ר"י אברבנאל ובין אם בעקבותיו של רש"י, ברור כי הכתוב עוסק כאן בתהליך פינוי הדשן מעל המזבח. יש לעשות פינוי זה מדי בוקר בבוקרו.

כאמור, לפינוי זה שני שלבים: את הפינוי השני, הנעשה מחוץ לתחומי המשכן אין לעשות בבגדים מיוחדים כלל, שהרי אין זו עבודת משכן או עבודת מזבח. מדובר בצורך טכני של פינוי שאריות. את חלקו הראשון של הפינוי (מן המזבח לצדו) לא ניתן לעשות בבגדי חול, שהרי הכוהן בא במגע ישיר עם המזבח, ועל כן עליו ללבוש

9. פגשנו כבר את המקום הזה, בתיאור המקום שאליו משליכים את מוראת עולת העוף: "והסיר את מראתו בנצתה והשליך אתה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן" (א', טז).

10. את הביטוי הזה פגשנו בציווי שרפת החטאות הפנימיות: "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה אל מקום טהור אל שפך הדשן ושרף אתו על עצים באש על שפך הדשן ישרף" (ד', יב).

11. השווה לפירוש חזקוני על ו', ג, ד"ה והרים את הדשן.

12. בניגוד לפירוש רש"י (בעקבות יומא כג ע"ב), שאמנם סבור כי הכתוב רומז לבגדים "פחותין מהם", אך עדיין מדובר בבגדי כהונה.

בגדי קודש; אך עדיין אין מדובר בעבודת קודש, אלא בפינוי שאריות בלבד, ולכן אין הוא לובש את בגדיו הרגילים אלא את בגדי הבד בלבד. דבר זה מקבל תוקף מתוך השוואת שתי המחציות של הציווי: הכתוב מתאר את ההדרגתיות שבהוצאת הדשן. תחילה הפינוי שעדיין זוקק בגדים מיוחדים, גם אם לא בגדי הכהונה הרגילים, ובשלב השני אף בבגדים מיוחדים אין צורך. מתוך ציווי זה נראה כי בגדי הבד אינם תוספת מעלה לכוהן, אלא אדרבה, במקום שבו מדובר בעבודה פחותה שאינה אלא הכשרת המזבח לעבודות מאוחרות יותר (פינוי) יש ללבוש את בגדי הבד.

2. מכנסי הכהנים

המקום השני שבו אנו פוגשים ציווי לעשות 'בגד בד' אינו עוסק במאורע מיוחד או חריג. למעשה ישנו בגד כהונה אחד שבאופן קבוע יש לעשותו מחד. גם אותו מגדיר הכתוב כ'בגד בד'. כך מתבטא הכתוב לגבי עשיית המכנסיים:

וְעָשָׂה לָהֶם מְכַנְסֵי בָד לְכִסּוֹת בְּשֵׂר עֲרוֹה מִמִּתְנִים וְעַד יְרֵכִים יִהְיוּ. וְהָיוּ עַל אֹהֶרֶן וְעַל בְּנָיו בְּבָאֵם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְּגִשְׁתֶּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׂרֵת בְּקֹדֶשׁ וְלֹא יִשְׂאוּ עוֹן וּמִתּוֹ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו
(שמות כ"ח, מב-מג).

דומה כי אפיון המכנסיים כבגד בד, קשור בתפקידם השונה משאר בגדי הכהונה. כידוע, בכותרת הבאה בראש הציווי להכין את בגדי הכהונה (שמות כ"ח) והמפרטת את בגדי הכהונה, נעדרים המכנסיים: "ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו ל'" (שם, ד). יתר על כן, גם מתיאור הבגדים עצמו נעדרים המכנסיים, והם מופיעים לבסוף, רק לאחר חתימת הבגדים כולם: "והלבשת אתם את אהרן אחיך ואת בניו אתו ומשחת אתם ומלאת את ידם וקדשת אתם וכהנו ל'. ועשה להם מכנסי בד..." (שם, מא). מדוע המכנסיים נעדרים מן הכותרת, ונעדרים מרשימת הבגדים כולה? מדוע הם מופיעים כנספח, לאחר רשימת הבגדים עצמה? התשובה נעוצה באפיון תפקיד המכנסיים על ידי הכתוב עצמו. בעוד תפקיד הבגדים כולם הוא: "לכבוד ולתפארת" (שם, ב), או: "לקדשו לכהנו ל'" (שם, ג), הרי שתפקיד המכנסיים הוא: "לכסות בשר ערוה... והיו על אהרן ועל בניו בבאם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקדש ולא ישאו עון ומתו" (שם, מג). על פי הגדרה זו, אין המכנסיים לכבוד ולתפארת, וגם אין ענינם בקידוש הכהן ובהגדרתו כמשרת ה'. תפקידם הוא טכני במהותו - "לכסות בשר ערוה"¹³.

13. באופן דומה עד מאוד, יש לראות את הוצאת הציווי על הכיור מרשימת כלי המשכן, והופעתו רק לאחר חתימת רשימת הכלים כולה. גם לשון הציווי על הכיור מקבילה ללשון

בגדי הבד ביום הכיפורים

ביטוי נוסף למעמד השונה של המכנסיים מצוי בפרשת ימי המילואים, שבה אנו קוראים על הלבשת אהרן בבגדי הכהונה המיוחדים, וגם שם אין שום אזכור למכנסיים (ח', ז-ט). בהמשך מתואר שמש מלביש את בני אהרן בכותונת, באבנט ובמגבעת בלבד, ושוב נעדר אזכור מפורש של המכנסיים.

ונראה אפוא גם כאן כי הבגד המוגדר כ'בגד בד' (המכנסיים), הוא דווקא בגד פחות מעלה, וככל הנראה הוא עשוי בד בשל חוסר חשיבותו ביחס לבגדים האחרים. כעת, בשובנו לעבודת יום הכיפורים, דומני כי יש לראות את 'בגדי הבד' שבפרשה זו באותו המובן שבו פגשנו בתרומת הדשן ובתיאור עשיית המכנסיים: אין כאן תוספת מעלה, אלא אדרבה - הכוהן מתנתק מבגדי הכהונה שלו, ולובש בגדי קודש הפחותים במעלתם מבגדיו הרגילים.

ראוי לציין כי הכתוב אף פורס בפנינו, בתחילת עבודת יום הכיפורים, רשימה של ארבעה בגדים בלבד, וכבר הדגישו קדמונים כי יש להבין מכך שהכוהן הגדול לבוש ביום זה ככהן פשוט.¹⁴

גם אם במבט ראשון ירידת מעלתו של הכהן הגדול ביום הכיפורים מפתיעה,¹⁵ הרי שבמבט שני דבר זה כמעט מתחייב. ירידת מעלה זו צריכה להיבחן בשני מישורים. ראשית, דווקא ביום זה שכל כולו בקשת סליחה ומחילה מאת השוכן במשכן, לא מתאים שהכוהן - בא כוחם של ישראל בבקשת הסליחה - יעמוד מול קונו בבגדי פאר והדר.¹⁶ אולם, מעבר לכך, דומה שבגדי הבד קשורים לתהליך משמעותי שאותו עובר הכהן ביום זה. כבר עמד מו"ר ר"י בן-נון על הזיקה שבין יום הכיפורים לבין תהליך הכשרתו הראשונה של המשכן: שבעת ימי המילואים ועיקר היום השמיני למילואים.¹⁷ עיקר הזיקה בא לידי ביטוי בארבעה פרטים:

הציווי על המכנסיים. ראה על כך: **בראשית-שמות: דפים למעיין ולמורה**, אלון שבות תשנ"ט, עמ' 76-77.

14. ראה בפירושו רש"י על פסוק ד ("...בארבעה כהן הדיוט"). אמנם ראה בפירושו ראב"ע במקום, החולק על כך.

15. הפתעה זו הייתה בעוכריהם של חלק מהחוקרים שהציעו כי פרשייה זו נכתבה לפני הציווי על בגדי כהונה (שמות כ"ט), שהרי לא ניתן להבין, לטעמם, מדוע הכהן נכנס בבגד כה פשוט למשכן. ראה: J.R. Porter, *Leviticus, CBC*, Cambridge 1976, pp. 126-127.

16. זהו הסברו הראשון של ר"י אברבנאל לקיומם של בגדי הלבן, ראה בפירושו לויקרא, ירושלים תשכ"ד, עמ' צז-צח.

ביום זה מתאימה הפשטות, וכדברי וונהאם, הסבור כי בבגדיו הרגילים נראה הכהן כמו מלך. ביום הכיפורים הוא נראה יותר כמו עבד (G.J. Wenham, *The Book of Leviticus, The*).
230 p. (International Commentary on the Old Testament, 1979), ובאופן דומה פירש בוד, שבגדי הלבן מורים על מצבו השפל של הכהן (P.J. Budd, *Leviticus, NCBC*, London 1996). (p. 226).

17. 'י בן-נון, 'היום השמיני ויום הכיפורים', **מגדים ח**, תשמ"ט, עמ' 34-9.

1. עבודת יום הכיפורים נאמרה בסמוך ליום השמיני, כפי שכותרתו של פרק ט"ז מדגישה: "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני אהרן" (פס' א).
2. בשני האירועים ישנן שתי מערכות של קרבנות: קרבנות הכוהנים וקרבנות עם ישראל. בהקשר זה יש לראות גם את שבעת ימי המילואים כחלק מאותה חטיבה שהרי גם בהם ישנה מערכת כפולה של קרבנות.¹⁸
3. דברי הכתוב ביום השמיני: "ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עלתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה ה'" (ט', ז), מקבילים לדברי הכתוב ביום הכיפורים: "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו... וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" (ט"ז, ו, יז).
4. בשני האירועים ישנה התגלות שכינה: ביום השמיני זכה לכך כל העם, וההתגלות הייתה על מזבח החיצון, וביום הכיפורים זוכה לכך רק הכוהן הגדול הנכנס לפני ולפנים.

מעבר להקבלות אלו ראוי לציין כי בתורה שבעל פה ישנן השוואות רבות נוספות בין דיני יום הכיפורים וההכנה אליו, ובין היום השמיני.¹⁹

דומה כי הזיקה הבסיסית שאותה יוצר הכתוב בין שני אירועים אלו קשורה להיות האחד ממשיכו של האחר. כוונתי לומר כי ביום הכיפורים מחטא הכוהן את "מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח" (פס' לג), מטומאות בני ישראל ומעוונותיהם. במובן זה, חוזר המשכן לראשיתו, טרם דבקה בו טומאה, כלומר חוזר המשכן למצבו ביום השמיני למילואים, יום כניסת שכינה לביתה. על דרך המשל נאמר, כי יום הכיפורים הוא יום ההולדת המחודשת של המשכן, שבו הוא חוזר למצבו ההתחלתי, ושכינה יכולה לדור בבית הנקי משמץ ומטומאה. ביום הכיפורים ישנה מעין חזרת המשכן לראשיתו המתוקנת, לאחר שבמשך שנה שלמה הוא הולך ונפגע מטומאות בני ישראל.

אולם השוואה זו אינה יכולה להסתכם בחיטוי המשכן בלבד. ממש כשם שבימי המילואים היה שלב נוסף, מעבר למשיחת הכלים בשמן המשחה (הכנתם לקבלת השכינה), כך שלב זה צריך להופיע ביום הכיפורים. כוונתי להלבשת הכוהנים בבגדיהם. בימי המילואים מדגיש הכתוב את הלבשת משה את הכוהנים:

וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו וַיִּרְחֹץ אֹתָם בַּמַּיִם. וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכֹּהֵן וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּאַבְגָּט וַיִּלְבֹּשׂ אֹתוֹ אֶת הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הָאֶפֶד וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֶפֶד וַיֹּאפֶד לוֹ בּוֹ. וַיִּשֶׂם עָלָיו אֶת הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים. וַיִּשֶׂם אֶת הַמִּצְנֶפֶת

18. הזיקה עולה בבירור ממעשה החטאת בימים אלו. בשבעת ימי המילואים, כמו ביום השמיני, נידונית החטאת החיצונה כחטאת פנימית, ובשרה נשרף. התופעה קשורה ככל הנראה להכשרתו של מזבח החיצון להתגלות שכינה ביום השמיני.

19. ראה על כך: 'י קנוהל וש' נאה, 'מילואים וכיפורים', תרביץ סב, תשנ"ג, עמ' 28-1.

בגדי הבד ביום הכיפורים

על ראשו וישם על המצנפת אל מול פניו את ציץ הזָהָב גִּזְר הקִדָּשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה
(ח', ו-ט).

הלבשת הכהנים אינה דבר של מה בכך, שהרי אף הכהנים הנם חלק אינטגרלי מן המשכן וכליו, וגם אותם צריך לקדש בהלבשתם את בגדי הכהונה. כפי שכבר ראינו, חלק מתפקיד הבגדים הוא: "לקדשו לכהנו ל". הבגדים עצמם מכשירים את הכהנים לעבודתם במשכן, ועל כן הלבשתם היא חלק מההכנה הכללית לקבלת פני השכינה, בימי המילואים. כבר בעת הציווי להכנת הבגדים הודגש שלבישתם היא חלק מהכשרת הכהן לעבודה: "והלבשת אתם את אהרן אחיך ואת בניו אתו ומשחת אתם ומלאת את ידם וקדשת אתם וכהנו ל" (שמות כ"ח, מא), ומיד בסמוך, בסיום הציווי על ימי המילואים: "ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם ולמלא במם את ידם. שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקדש" (שם כ"ט, כט-ל).

האם גם ביום הכיפורים מולבשים הכהנים מחדש בבגדיהם? האם גם הם זוכים להיטהרות המחודשת של יום הולדתו של המשכן? אין ספק כי ביום זה ישנה הדגשה גדולה של כפרת הכהנים כציבור בפני עצמו, ולא רק כחלק מעם ישראל, שהרי לשם כך באה מערכת הקרבנות המיוחדת של הכהן. אך מעבר לכך נראה כי אמנם גם הלבשת הכהנים מתחדשת ביום זה, ממש כבימי המילואים.

דומני כי לצורך זה באו בגדי הלבן - 'בגדי הבד'. כפי שראינו, כשהכהן הגדול עובד בבגדים אלו, הוא יורד ממעלתו הרגילה, המשתקפת בבגדי הכהונה הגדולה הרגילים, הוא אינו ניצב בבית ה' עטוף בבגדי כבוד ותפארת. אמנם צריך הכתוב להדגיש כי גם בגדים אלו - בגדי קודש הם (פס' ד, 20 דווקא על שום שאין זה מובן מאליו. בגדים אלו מתירים את העבודה במשכן, אך אין הם בגדי המובחרים של הכהן הגדול. אולם, כל עצמם של בגדים אלו לא בא אלא לצורך הגדרתו של הכהן כחוזר למצב ה'טרום' בגדים' שלו. בגדי לבן אלו מסמלים את הפשטות, באשר הם אינם בגדי כהונה. כלומר, כל לבישת בגדי הבד לא באה אלא לשם החלפתם בבגדי הרגילים, בגדי הכבוד והתפארת, במהלך יום זה, כלומר לשם קבלת המינוי המחודש לעבודה במשכן.

כפי שראינו בציווי על תרומת הדשן, בגדי הבד משמשים במקום שבו צריך הכהן לעבוד עבודה, אך לא ככהן במדרגתו המיוחדת. בתרומת הדשן הדבר נבע מהעבודה הפחותה, ואילו אצלנו הדבר נובע ממעמדו של הכהן השב אל נקודת הרגישות, יחד עם המשכן כולו.

כעת יש לחזור אל העניין שבו פתחנו: משמעות טבילתו והחלפת בגדיו של הכהן. מלשון הפסוק קשה להכריע אם לאחר טבילת הכהן הוא לובש את בגדי

20. ראה בפירושו של רש"י במקום. אמנם רמב"ן - לשיטתו - מבין את דברי חז"ל בדרך אחרת.

הכהונה הגדולה הרגילים, או חוזר ולובש את בגדי הלבן: "ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבאו אל הקדש והניחם שם. ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו" (פס' כג-כד). הפירוש ההלכתי (שגם רש"י מאמצו), קובע כאמור, שעל הכוהן הגדול ללבוש את בגדי הכהונה המלאים, אולם ראב"ע מציע גם פירוש אלטרנטיבי: "בגדיו - וי"א שהם הנזכרים. והעד, שלא נכתב ולבש בגדים אחרים" (פירושו לפסוק כד).

ראב"ע מבקש להוכיח מניסוח הפסוק שהכוהן חוזר ולובש את בגדי הבד, שהרי הכתוב אומר: "ולבש את בגדיו" באופן סתמי, כך שככל הנראה חוזר הכוהן ולובש את בגדיו הקודמים. אולם דומה כי דווקא מניסוח פסוק זה ניתן להוכיח כשיטת חז"ל, שהכוהן לובש את בגדיו הרגילים. הדבר עולה מתוך תחילתו של הפסוק: "ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבאו אל הקדש". לשם מה הדגשה זו? דווקא כאן אנו מצפים שיאמר הכתוב באופן פשוט 'ופשט את בגדיו' ותו לא, ובאופן פשוט נבין כי מדובר בבגדים אשר עליו, והם הם הבגדים אשר לבש בבואו אל הקודש, שהרי אדם אינו יכול לפשוט בגדים אחרים זולת אלו שנמצאים עליו.

דומה כי הכתוב מבקש להנגיד את שני סוגי הבגדים הנזכרים כאן: מחד - "בגדי הבד אשר לבש בבאו אל הקדש", ומאידך - "בגדיו". התיאור הראשון מתאר בגדים שאין להם זיקה עצמית לאדם שלובש אותם, אלא שהם עליו לצורך תפקיד מסוים ותכלית ספציפית. אין אלו בגדי הכוהן, אלא בגדים "אשר לבש בבאו אל הקדש". לעומת זאת, התיאור השני כותב באופן פשוט: "בגדיו". אלו בגדיו שלו, המיוחדים לו, שבהם הוא לבוש דרך קבע בעת שהוא עובד במשכן. ראוי לציין, כי הביטוי "בגדיו", חוזר פעמיים נוספות בעבודת יום הכיפורים, במובן של בגדיו הרגילים של אדם (פס' כו לגבי בגדי משלח השעיר; פס' כח לגבי שורף החטאות).

לאור דברינו קודם לכן, ברור מדוע לבישת בגדיו הרגילים של הכוהן הגדול היא פעולה משמעותית בפני עצמה. אכן, הכוהן מקבל רשות ללבוש את בגדיו, את בגדיו המלאים הרגילים לכבוד ולתפארת, מיד לאחר גמר חיטוי המשכן בקרבנות החטאת. הוא זוכה בהם מחדש, ממש כשם שהמשכן כולו זוכה מחדש בטהרתו.

אמנם דבר נוסף עלינו לברר, והוא משמעותה של הטבילה בהקשר זה. הנשקה טען, כי הטבילה באה להפריד בין עבודת החטאות לעבודת העולות, ואין לה זיקה להחלפת הבגדים (שהרי לדעתו, הכוהן ממשיך לעבוד בבגדי לבן).²¹ הוא מדגיש כי גם אם ניתן להבין את טבילת המשלח את השעיר לעזאזל כטבילה מהטומאה שדבקה בו בשעת שילוח השעיר, הרי שעל הכוהן לא ניתן לומר זאת.

אולם, לעניות דעתי, יש לחלוק על הנחת יסוד זו וממילא להגיע למסקנה שונה. דומה, כי טבילת משלח השעיר לעזאזל קשורה היטב לעניינינו. מדוע צריך משלח שעיר זה לטבול? הכתוב מתבטא: "והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ

21. ראה לעיל, הערה 2.

את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל המחנה" (פס' כו). מדוע מדגיש הכתוב כי רק לאחר הטבילה יכול משלח השעיר להיכנס אל המחנה? הדגשה זו אינה יכולה להיות מקרית, שהרי בסמוך אנו קוראים גם על דרישת הכתוב מאת שורף החטאות מחוץ למחנה שיטבול, ושוב הדגשה זהה: "והשרף אתם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל המחנה" (פס' כח).

דומה כי טבילת שני אנשים אלו דומה, והיא קשורה ליציאתם מחוץ למחנה. משלח השעיר נדרש בדווקא לצאת מחוץ למחנה. אין זו יציאה מקרית או יציאה לצורך ענייניו הפרטיים, הוא יוצא בדווקא מחוץ למחנה, ובשליחות הציבור. יציאה מן המחנה שבתוכו שורה שכינה, הנה יציאה "מטמאת"! הניתוק מן השכינה ומן המחנה שבתוכו היא שוכנת, גורר טומאה כניתוק מן החיים. גם שורף החטאות נאלץ לצאת בדווקא אל מחוץ למחנה, שהרי את החטאות הפנימיות יש להוציא "אל מחוץ למחנה" (פס' כז), ושם לשרפן. ממילא, גם שורף החטאות, לפני כניסתו המחודשת אל מחנה ישראל, המחנה שבתוכו שכינה, צריך לטבול. טבילה דומה אנו מוצאים אצל המצורע בשעה שהוא מבקש להצטרף שוב אל המחנה. גם שם מדגיש הכתוב: "וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל המחנה" (י"ד, ח). המצורע יכול לבוא אל המחנה רק לאחר טבילתו. יושם לב, טבילה זו אינה מטהרת את המצורע מטומאת הצרעת שבו, שהרי עדיין אסור הוא בכניסה למשכן. רק לאחר שבוע נוסף, שבו הוא כבר יושב במחנה, עליו לטבול שוב, להיטהר מטומאתו ולבוא אל המשכן. שתי הטבילות מדגישות, כמדומני, כי תפקיד אחר להן: לאחר הטבילה הראשונה הוא עדיין מוגדר כטמא מבחינת המשכן, אולם טבילה ראשונה זו מאפשרת לו להיכנס אל המחנה.

בבואנו לבחון את טבילת הכהן הגדול לפני לבישת בגדי הכהונה, עלינו לחזור תחילה אל ימי המילואים. גם שם, בסמוך להלבשת הכהנים בידי משה נאמר: "ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ אתם במים. ויתן עליו את הכתנת ויחגר אתו באבנט..." (ח', ו-ז). ועל כן, אין זה מפתיע כי גם ביום הכיפורים, כשחוזרת ונשנית הלבשת הכהנים, הדבר יגרור בעקבותיו טבילה מקדימה.

אולם מעבר לכך, דומני כי טבילות המצורע, שהוזכרו לעיל, מבהירות את טבילות הכהן. תהליך טהרת המצורע מלמדנו כי אין להתייחס אל עולם הטומאה והטהרה כבעל שני פרמטרים הלכתיים בלבד: טמא או טהור. גם לאחר טבילת המצורע, הוא עדיין מוגדר, להפתעתנו, כאסור בביאה למשכן. הווה אומר שישנם מצבים שבהם יש צורך בכמה טבילות, כאשר כל טבילה מקרבת את האדם עוד אל השכינה, כחלק מתהליך אחד כולל.²²

22. כך יש לראות גם את טבילת הלוויים בשעה שמקדשים אותם לעבודתם (במדבר ח'). קשה להניח שכל הלוויים היו טמאים עת רצו להכשירם לעבודתם. נראה יותר כי יש כאן טבילה לתוספת מעלה, ללא קשר לטומאה ספציפית.

ממש כך יש לראות את שתי טבילותיו של הכוהן הגדול ביום הכיפורים. ראשית הוא טובל קודם לבישת בגדי הבד: "ורחץ במים את בשרו ולבשם" (פס' ד). טבילה זו הכרחית, שהרי בלבישת בגדי הבד מקבל הכוהן הגדול את תפקידו כמחטא המשכן ומכפר על בית ישראל. דברים ברוח זו כתב רש"ר הירש בקשר לטבילה זו:

ורחץ במים את בשרו ולבשם - בגדים אלה הם הצנועים שבבגדי המקדש, ואעפ"כ גופו טעון טבילה עובר ללבישתם: יוציאנו תחילה מרשות כל טומאה ויחזירנו אל המקוריות של יסודות בראשית.²³

אולם, כפי שראינו, בגדי הבד אמנם מאפשרים לכוהן הגדול לעבוד, אך הם אינם סיומו של תהליך לבישת הבגדים על ידי הכוהן. עיקר מעמדו של הכוהן יינתן לו עם לבישת "בגדיו", כלומר בגדי הכהונה הראויים לו - בגדי הזהב. זהו השלב השני, אשר נעשה עם תום חיטוי המשכן. אז נכנס הכוהן אל אוהל מועד, ושם - בתוככי אוהל מועד - הוא מחליף את בגדי הבד בבגדי הכהונה שהם לכבוד ולתפארת, לו, לכל עדת הכהנים ולכל עם ישראל, שבתוכם בחר הקב"ה להשרות את שכינתו, ומהם מצא לו משרתים נאמנים. גם שלב זה דורש טבילה בפני עצמה, שהרי תהליך ההתקדשות ממשיך, והמעלה שזוכה לה הכוהן בלבישת בגדי הכהונה הגדולה גבוהה ממעלתו כשהיה רק בבגדי בד.²⁴

23. פירוש רש"ר הירש לפסוק ד.

24. אם נקבל את ההנחה, שיום הכיפורים מהווה חלק מטקסי ראשית השנה (לפחות לגבי המשכן), הרי שקיימת הקבלה מעניינת בין לבישת בגדי הכהונה ביום הכיפורים, כפי שפורש לעיל, ובין תהליך ראש השנה כפי שהיה נהוג בזמן העתיק בבבל. שם, נכנס המלך בה' בניסן למקדשו של מרודך - האל הבבלי, עם כוהן הדת העליון. לאחר כניסתו נדרש המלך להוריד את סממני המלכות מעליו - את כתרו, שרביטו, אלתו וטבעתו, ולתת אותם לכוהן הניצב לידו. אז, צריך המלך לכרוע ברך ולומר: "לא חטאתי, הוי אדון הארצות, לא התרשלתי במילוי חובותי לאלוהותך הגדולה, לא הרסתי את בבל, לא פקדתי על חורבנה, לא פגעתי ב-Esagila, לא שכחתי את פולחנותיה, לא הכיתי לחיו של איש מבניה בעלי הזכויות המקודשות ולא השפלתי אותם". לאחר 'וידוי' זה, מקבל המלך בחזרה את סמלי מלכותו מאת הכוהן, דבר המורה על הסכמת האל למלכותו של המלך למשך שנה נוספת (וראה עוד על טקס זה: ח' תדמור, ערך 'ראש השנה', אנציקלופדיה מקראית ז, ירושלים תשל"ו, עמ' 307-308. ביבליוגרפיה נוספת על יחס ראש השנה הישראלי לבבלי ימצא הקורא אצל: מ"ד קאסוטו, ספרות מקראית וספרות כנענית ב, ירושלים תשל"ט, עמ' 9, הערה 2. ביחס שבין שני ראשי השנה הללו עסקתי בהזדמנות אחרת: 'גרוסמן, 'בין משתה לצום במגילת אסתר', בתוך: א' בזק [עורך], הדסה היא אסתר, אלון שבות תשנ"ז, עמ' 73-92).

דומה שדמיון זה מחדד את הפער הגדול הקיים בין שני ראשי השנה - זה הישראלי וזה הבבלי. בראש השנה הישראלי, עולה ומולך מלך מלכי המלכים, ועמו נזכר לפניו ("זכרון תרועה יהיה לכם" - כ"ג, כד). זיכרון זה גורר בעקבותיו דרישות מוסריות מאת האדם, ובמקום: "לא חטאתי" שנאמר בבבל, יאמרו יושבי ציון: "חטאתי, עויתי, פשעתי" (משנה יומא פ"ג מ"ח).

התפיסה הבסיסית תקפה גם בנוגע למשלח השעיר ולשורף החטאת. בבואם להיכנס למקום שהוא מקודש ממצבם בפועל (מחנה שבתוכו שכינה) - עליהם לטבול, כשם שהכוהן שמקבל מחדש את תפקידו (דרך בגדיו), בא במגע מתמיד עם עולם המקודש ממצבו באותו רגע, ועל כן טובל.

עדיין עלינו לברר מדוע דווקא בשלב זה - לאחר סיום עבודת החטאות - מתלבש הכהן בבגדיו.²⁵

כבר בראשית ספר ויקרא ברור כי תפקיד קרבן החטאת שונה באופן מהותי מתפקיד שאר הקרבנות. 'י' מילגרום עמד על כך שאת המונח 'חטאת' יש לגזור מ'חיטוי' (ולא מ'חטא'), כלומר תפקיד כל קרבן חטאת לטהר את המזבח מטומאה או מחטא שדבקו בו.²⁶ רק כך ניתן להבין פסוקים כגון: "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא" (במדבר י"ט, ט). אפר פרה אדומה מוגדר כחטאת לא בשל חטאיו כמובן, אלא בשל יכולתו לחטא, לטהר. אין מקריבים את דם החטאת על גבי המזבח, אלא מטהרים את המזבח מהטומאה שדבקה בו בעקבות חטא שנעשה בשגגה. לכן לשון הכתוב בעבודת דם החטאת היא: "ונתן על קרנת מזבח העלה" (ד', כה, ל, לד), ולא הלשון המופיעה בכל שאר הקרבנות: "וזרקו את הדם על המזבח סביב" (למשל א', ה). מתוך שינוי זה למדו חז"ל, כידוע, כי עבודת הדם של קרבן החטאת זוקקת ארבע

אולם, למרות ההבדל הניכר, ברצוני להדגיש לענייננו את עמדת המלך הבבלי מול עמדת הכהן. שניהם מבקשים כתב מינוי חדש לשנה נוספת, וכשם שהמלך הבבלי מקבל את סמלי מלכותו בתוככי מקדש האל, כך מקבל הכהן את סמלי כהונתו (= בגדי הכהונה) בתוככי המשכן.

25. בהקשר זה אני מבקש לחלוק על דבריו של הנשקה. הנשקה מדגיש כי גם את עבודת העולות יש לראות כהמשך תהליך הכפרה, ועל כן, לדעתו, תהליך זה נעשה בבגדי לבן: "אף העולות טעונות בגדי לבן... הרי מתחילה הן נקבעו כחלק מעבודת הכפרה הכוללת (פס' ג, ה) הטעונה בגדי לבן (פס' ד); ואף בהן, ממש כבחטאות הפנימיות נאמר 'וכפר בעדו ובעד העם' (פס' כד)" (ד' הנשקה [לעיל, הערה 1], עמ' 34). סימוכין לחידושו כי גם מחוץ לאוהל מועד עובד הכהן בבגדי לבן, מוצא הנשקה בתהליך חיטוי המשכן בדם החטאת, שעל פי פשטי המקראות, מגיע גם למזבח החיצון. אולם, דומני כי דווקא במקום זה מצוי הפער הגדול שבין עבודה בבגדי לבן לבין עבודה בבגדי זהב. הנשקה מתעמת עם רעיון החלוקה בין פנים לבין חוץ כמכונן את ההבדל בין סוגי הבגדים (וכך אמנם סבור רד"צ הופמן [לעיל, הערה 4], עמ' שטו), אולם דומה כי לא חלוקת פנים וחוץ עיקר כאן, אלא החלוקה שבין חטאת לבין עולה. הנשקה עצמו מדגיש כי העולות באות כדורון, ועל כן יש לטבול לפני עשייתן, אך עם זאת יש לראות בהן את המשך תהליך הכפרה, המשך עבודת הפנים. הנחת היסוד כי גם העולה קשורה באופן כולל לתהליך הכפרה ביום זה, אכן עולה מתוך הכתובים. אולם, מסקנתו של הנשקה, שבשל כך יש לראות את העולה כממשיכה את עבודת הפנים (ועל כן זוקקת בגדי לבן), קשה ביותר, וכפי שאכתוב בסמוך.

26. 'י' מילגרום, 'תפקיד קרבן החטאת', תרביץ מ, תשל"א, עמ' 8-1.

מתנות (חיטוי!) ואילו שאר קרבנות זוקקים שתי מתנות שהן ארבע (הקרבת דם!).²⁷ לאור תפקיד זה של קרבן החטאת ניתן להבין מדוע ישנה דרישה להכניס לעתים מדמו פנימה ולהזות לפני הפרוכת (בחטאת כוהן משיח ובחטאת כל קהל עדת ישראל). הדם אמנם אינו מוקרב כלל, אך תפקידו כאמור לחטא-לטהר, ולעתים יש צורך לטהר בתוככי אוהל מועד. לכן גם ניתן לתת מדם החטאת הפנימית על מזבח הקטורת (ד', ז, יח), למרות שמזבח זה אינו מקבל דמים לעולם: "לא תעלו עליו קטרת זרה ועלה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל', ט). נתינת דם החטאת על קרנותיו אינה הקרבת דם אלא חיטוי של המזבח.

מתוך הקשר זה יש לבחון את תפקיד החטאת ביום הכיפורים. חלק מהותי מיום זה הנו חיטוי המשכן וחזרה למצבו הראשוני. כל עוד מחטאים-מטהרים את המשכן (על השלבים השונים שבתהליך זה), ישנו תפקיד מרכזי לדם החטאת, וכל עוד תהליך החיטוי נמשך, עובד הכוהן בבגדי הבד. ועל כן, גם אם כוונת הפסוק: "ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו" (פס' יח) היא ליציאת הכוהן למזבח החיצון (שלא כדעת חז"ל), ואותו צריך לחטא בדם החטאת, הרי ברור מדוע יש לעשות זאת בבגדי לבן: זהו המשך טהרת המשכן וכליו. לא עבודת הפנים מחייבת בגדי לבן, כי אם עבודת החיטוי (שאמנם ברובה המכריע נעשית בפנים).

בניגוד גמור לאופיו של קרבן החטאת, אופיו של קרבן העולה הוא כשל דורון. גם אם העולה קשורה לכפרה הכללית המתבצעת ביום זה, הקרבתה הנה דורון מוחלט, ואין העולה משתתפת בתהליך טיהור המשכן. צירוף קרבן עולה לקרבן חטאת אינו דבר חדש, והוא מופיע בכל רצף פרשיות הטומאה והטהרה ממנה: בדין טהרת היולדת (י"ב, ו), בדין טהרת המצורע (י"ד, י-כ)²⁸ ובדין טהרת הזב והזבה (ט"ו, טו, ל).

בכל המקרים הללו יש לראות את החטאת כמחטאת את המשכן מטומאת האדם, ואת העולה כתוספת של דורון לריצוי מלא ולעמידה חדשה של המיטהר מול אלוהיו. כאמור, גם את העולה ביום הכיפורים יש לראות כהמשך רציף של פרשיות אלו, ותפקידה אינו נוגע לטהרת המשכן ולחיטוי.

על כן, לאחר גמר טהרת המשכן (עבודת דם החטאות), נכנס הכוהן הגדול לאוהל מועד, מחליף את בגדי הבד הזמניים, ומקבל שוב את מעמדו הראוי על ידי לבישת בגדי הכהונה הרגילים. לאחר שהמשכן נטהר, לאחר ששילחו את השעיר עם חטאי

27. ראה משנה זבחים פ"ה-פ"ו; פ"י מ"ב.

28. יושם לב לחלוקה הברורה שעושה הכתוב בין הקרבנות השונים שאותם צריך להביא המצורע המיטהר. חתימת קרבן האשם היא: "וכפר עליו הכהן לפני ה'" (על ידי האשם יכול המצורע לעמוד שוב "לפני ה'"). חתימת קרבן החטאת היא: "וכפר על המטהר מטמאתו" (החטאת קשורה לטומאה הפוגעת במשכן). לאחר החטאת מדגיש הכתוב: "ואחר ישחט את העלה... וכפר עליו הכהן וטהר" (העולה קשורה לכפרה ולטהרה הכללית של המצורע שנטהר).

בגדי הבד ביום הכיפורים

ישראל עליו "המדברה", ולאחר שהכוהנים 'חידשו את כתב מינוים', יוצא הכוהן וחוזר לעבוד במשכן כבקי וכרגיל; וראשית לכול - עבודת העולה, שדבר אין לה עם חיטוי המשכן שהסתיים זה מכבר. נמצאנו למדים שהתחלופה שבין בגדי הבד לבגדי הזהב קשורה בעצם עבודת היום: את פעולות החיטוי עושה הכוהן בבגדי הבד, אך את הקרבת הדורון עושה הכוהן לאחר שקיבל שוב לידיו את בגדיו, את כהונתו, כלומר בבגדי זהב.

אמנם לאחר הקרבת העולות מתבטא הכתוב: "וכפר בעדו ובעד העם" (פס' כד), ואכן דומה כי כוונת הכתוב לומר כי לצורך כפרתו הכללית של העם (ולא של המזבח) יש צורך גם בדורון זה. אולם ראוי הדבר שאת הדורון הראשון שמקבל המזבח אחר טהרתו, יקריב הכוהן שזה עתה קיבל גם הוא את בגדיו מחדש (בגדי הכהונה הגדולה הרגילים), ונמצא רצוי לפני אביו שבשמים לעבדו שנה נוספת.